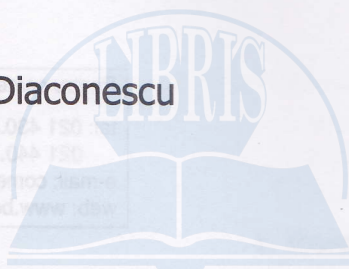

Ramona Diaconescu

Camil-Gabriel Ionescu

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

romanitatea românilor în viziunea istoricilor

Istorie

– Bacalaureat – teste

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

1. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

Romanitatea românilor reprezintă un element esențial al identității lingvistice și culturale a poporului român. Astfel, românii sunt un popor romanic (neolatin), al cărui proces de formare (etnogeneză) a cunoscut trei etape: existența civilizației geto-dacice, supusă cuceririi romane, în urma războaielor daco-romane dintre anii 101-102 și 105-106; sinteza daco-romană, realizată în urma procesului de romanizare; desăvârșirea etnogenezei în urma contopirii populației daco-romane cu migratorii slavi în secolele V-VII.

a) civilizația geto-dacă se dezvoltă în timpul regelui Burebista, primul unificator al triburilor geto-dace (82-44 î.Hr.), și atinge apogeul în timpul lui Decebal, cel care a refăcut unitatea statului dac (87-106) și în timpul căruia Dacia a fost cucerită de romanii conduși de împăratul Traian;

b) romanizarea geto-dacilor a fost realizată pe parcursul mai multor secole și a cunoscut mai multe etape:

- cea inițială (secolul I î. Hr.-secolul II d. Hr), începută în Dobrogea (Moesia), primul teritoriu getic ajuns sub stăpânire romană (sec I î. Hr);

- cea oficială (106-271/274), realizată prin intermediul factorilor oficiali de romanizare (administrația și armata) și al factorilor neoficiali (coloniștii, veteranii, dreptul, urbanizarea, învățământul etc.). În procesul de romanizare, un rol important l-a avut și creștinismul, răspândit în limba latină;

- cea postaureliană (secolele III-VII), în timpul căreia se produce și romanizarea dacilor liberi, care nu fuseseră integrați în provincia Dacia;

c) desăvârșirea procesului de formare a poporului și a limbii române s-a realizat în condițiile continuității daco-romane (după retragerea aureliană) și venirea migratorilor slavi (secolele V-VII).

Etnogeneza românească a durat mai multe secole (II-VIII/ IX), românii formându-se atât la nord de Dunăre, cât și la sud de Dunăre, unitatea lor fiind compromisă de trecerea slavilor la sudul Dunării (602).

Caracterul limbii române este și el unul neolatin, cum o demonstrează și structura acestei limbi care conține: strat latin (60%); substrat traco-dacic (10%); adstrat slav (20%); preluări din alte limbi (10%).

După așezarea slavilor la sud de Dunăre, limba română cunoaște și ea o fragmentare în mai multe dialecte: dialectul nord-dunărean (daco-roman) și dialectele sud-dunărene (aromân/macedoromân; istroromân; meglenoromân).

Originea latină a poporului nostru a fost subliniat și de termenii cu care în Evul Mediu vecinii îi desemnau pe români: walach, vlah, olah, blachi. Ulterior, în secolele XV-XVII, călătorii străini i-au numit pe locuitorii Țărilor Române romani.

Au fost formulate două teorii în legătură cu etnogeneza românilor: cea autohtonistă și, respectiv, cea imigraționistă.

Teoria autohtonistă subliniază originea latină și vechimea românilor pe aceste meleaguri și a fost susținută atât de istoriografia românească, cât și de cea străină.

Primii autori care au susținut-o au fost cei străini (ca de altfel și cei care au combătut-o ulterior). Bizantinii au fost interesați de zona nord-dunăreană în contextul migrațiilor:

- împăratul bizantin Mauricius, în lucrarea sa „Strategikon” (secolul al VII-lea), atestă pentru prima oară populația de la nordul Dunării, denumită cu termenul de romani;

- împăratul bizantin Constantin VII Porfirogenetul, în lucrarea sa „Despre administrarea imperiului” (secolul al X-lea), vorbește despre originea latină a populației romanice de la gurile Dunării;

Cronicarul maghiar Anonymus, care a scris la curtea regelui Bella III „Gesta Hungarorum” („Faptele

ungurilor", secolul al XII-lea), susține că atunci când ungurii, conduși de șeful lor, Tuhutum, au ajuns în Transilvania (secolele IX-X), i-au găsit acolo pe români și pe slavi;

Maghiarul Simon de Geza arată, în „Faptele hunilor și ale ungurilor” (secolul al XIII-lea), că ungurii i-au găsit la venirea lor în Pannonia, pe români;

Ideea romanității românilor a fost susținută și de umaniștii italieni. Ei activau pentru trezirea conștiinței contemporanilor și mobilizarea lor pentru oprirea turcilor care puneau în pericol Europa creștină și moștenirea romană.

Astfel, Poggio Bracciolini a fost primul care a afirmat originea romană a poporului român (secolul al XV-lea), pe baza elementelor comune ale limbii latine și române.

Alți istorici, partizani ai teoriei autohtoniste, sunt:

- împăratul austriac Iosif II (secolul al XVIII-lea) consideră că românii sunt „cei mai vechi și cei mai numeroși locuitori ai Transilvaniei”;

- ilustrul istoric englez E. Gibbon (secolul al XVIII-lea) afirmă că Dacia a continuat să fie locuită de daci și după cucerirea ei de către romani;

- cărturarul sas J. Troester (secolul al XVIII-lea) susține că românii sunt „cei mai vechi locuitori ai acestei țări”;

- maghiarul Benko Iozsef (secolul al XVIII-lea) arată că „mulți romani împreună cu dacii indigeni au rămas pe loc” la abandonarea provinciei în timpul împăratului Aurelian;

- Paul Schafarik (secolul al XIX-lea) reliefează că „valahii” din nordul și sudul Dunării au rezultat din „amestecul tracilor și geto-dacilor cu romanii”.

Istoriografia românească aduce argumente în favoarea teoriei autohtoniste prin autorii și lucrările de mai jos:

- Nicolaus Olahus care, în 1536, subliniază unitatea de neam și continuitatea românilor;

- Sasul Johannes Honterus care, în 1542, numește „Dacia” întreg teritoriul locuit de români;

- secolele XVI-XVIII - Grigore Ureche în „Letopisețul Țării Moldovei” arată originea latină a limbii române și unitatea de neam;

- Miron Costin accentuează originea latină a poporului și a limbii române, în „Letopisețul Țării Moldovei”;

- Dimitrie Cantemir, în „Hronicul vechimii romano-moldovlahilor” (1722), reliefează originea latină a românilor;

În secolul al XVIII-lea romanitatea românilor devine o armă politică în contextul luptei pentru drepturi a românilor din Transilvania;

- reprezentanții Școlii Ardelene (Inochentie Micu-Klein, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu) au promovat ideea originii latine (chiar exclusivă) a poporului român, a vechimii și a continuității acestuia pe meleagurile carpato-danubiano-pontice.

Aceste idei s-au regăsit într-un memoriu înaintat de Școala Ardeleană Curții de la Viena în 1791, intitulat „Supplex Libellus Valachorum”;

Secolele XIX-XX - reprezentanții școlii istorice moderne: A. D. Xenopol, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Dimitrie Onciul, Ion Bogdan, Nicolae Iorga, Gh. I. Brătianu, David Prodan și alții.

Din păcate, mai există o categorie de cronicari și de istorici care nu au fost constanți în afirmațiile lor, fiind influențați în mod direct de factorul politic. Este vorba, printre alții, de:

- cronicarul maghiar Szamoskozy Istvan, în secolul al XVI-lea, care susține că românii sunt urmașii coloniștilor romani; după unirea realizată în 1600 de Mihai Viteazul, Szamoskozy își schimbă opinia, susținând contrariul;

- istoricul maghiar Makkai Laszlo, care susține, la 1946, veridicitatea informațiilor date de cronică de Anonymus, pentru ca ulterior să le numească „basme”.

Teoria imigraționistă a fost sistematizată în secolul al XIX-lea de austriacul Robert Roesler și a fost precedată de alte contestări ale originii și vechimii poporului și a limbii române, care au aparținut următorilor:

Sasul Franz Joseph Sulzer, care scrie la 1781-1782 „Istoria Daciei Transalpine”, susține că:

- dacii au fost masacrați în totalitate de romani;
- românii s-ar fi format ca popor în Peninsula Balcanică, în Moesia, unde asimilează influența slavă și adoptă credința ortodoxă;
- românii trec ulterior la nord de Dunare, în secolul al XIII-lea, cu ocazia a două evenimente: după expediția tătaro-mongolă din 1241 și izgonirea lor de la sudul fluviului de către împăratul bizantin Isaac Angelos.

Maghiarul Bolla Marton, care afirmă în secolul al XVIII-lea că românii sunt de origine bulgară, de unde li se trage și denumirea de „volohi”.

Teoria roesleriană – fundamentul distorsionărilor politizate ale ideii de continuitate și vechime românească - a fost emisă de austriacul Robert Roesler, în lucrarea sa apărută în 1871, intitulată „Studii românești. Cercetări asupra istoriei vechi a românilor”;

Apariția ei a fost favorizată de climatul politic existent în Transilvania (deși majoritari în această provincie, românii erau considerați tolerați, iar națiunile privilegiate – maghiarii, sașii și secuii – au căutat să conteste în mod eronat originea și vechimea românilor).

Ideile sale principale sunt:

- dacii ar fi fost distruși ca popor în urma războaielor cu romanii;
- vechea toponimie dacică ar fi dispărut tocmai din cauza acestei exterminări;
- Dacia nu a putut fi romanizată în 165 de ani;
- toți locuitorii au părăsit Dacia în timpul împăratului Aurelian;
- poporul român și limba română s-ar fi format la sud de Dunăre (argumente: lipsa elementelor germanice în limba română; existența unor elemente lexicale comune în limbile albaneză și română; asemănarea dialectelor dacoromân și macedoromân; influența slavă resimțită de locuitorii de la nord de Dunăre);
- românii ar fi un popor de păstori nomazi;
- nu ar exista izvoare istorice care să ateste existența românilor la nord de Dunăre, anterior secolul al XIII-lea.

Teoria a fost cu succes combătută de lucrările istoricilor români B. Petriceicu-Hasdeu și A. D. Xenopol.

Astfel, contraargumentele istoricului român A. D. Xenopol au fost prezentate în lucrarea „Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană” (1884):

- continuitatea dacică este demonstrată de revolta dacilor din 117, de dovezi arheologice, de prezența unor soldați daci în armata romană, de păstrarea unor toponime locale;
- etapa de romanizare la care se referă Roesler este doar cea oficială;
- continuitatea daco-romană este demonstrată prin dovezi arheologice, numismatice, lingvistice;
- slavii sunt cei care îi separă, în secolul al VII-lea, pe românii de la nord de cei de la sud de Dunăre;
- există izvoare istorice care atestă prezența românilor la nord de Dunăre încă din secolul al IX-lea.

Negarea continuității românești s-a regăsit și în secolele XIX-XX, mai ales după realizarea României Mari. Istoriografia românească a contracarat această tendință prin opere științifice importante: Vasile Pârvan, „Getica” și „Începuturile vieții romane la gurile Dunării”; N. Iorga, „Istoria românilor”; Gh. I. Brătianu, „O enigmă și un miracol istoric: poporul român”.

După al Doilea Război Mondial și până la revoluția din 1989, istoriografia românească a cunoscut alte deformări. De exemplu, atunci când România a devenit stat comunist, istoriografia a trebuit să sublinieze caracterul imperialist al stăpânirii romane și importanța civilizatoare a slavilor în cadrul istoriei românilor. În timpul regimului lui N. Ceaușescu, s-a adoptat o linie naționalistă exagerată în prezentarea evenimentelor istorice românești.

Astăzi, aceste aspecte au dispărut din lucrările istorice de specialitate.

2. Secolul al XX-lea - între democrație și totalitarism

Ideologii și practici politice în România și în Europa

Înfruntarea dintre democrație și totalitarism este una dintre caracteristicile secolului al XX-lea.

Trăsăturile *regimului democratic*:

- separarea puterilor în stat;
- respectarea drepturilor și a libertăților cetățenești;
- egalitatea în fața legii;
- suveranitatea poporului;
- pluralism politic;
- economie de piață;
- promovează statul de drept (în care nimeni nu e mai presus de lege).

Trăsăturile comune ale regimurilor totalitare (comunism, fascism, nazism):

- conducătorul unic; monopartitism; ideologia unică;
- nesepararea puterilor în stat;
- promovarea cultului personalității;
- aplicarea cenzurii;
- demagogie și propagandă;
- interesele individului sunt subordonate intereselor statului;
- regimul este menținut prin teroare și violență cu ajutorul poliției, armatei și a poliției politice (Ceka, NKVD, KGB - în URSS; Gestapo în Germania nazistă, Securitatea în România comunistă);
- statul se implică în toate domeniile de activitate (inclusiv în viața privată a cetățenilor săi);
- oponenții regimului sunt exterminați sau trimiși în închisori (epurare politică).

Cauzele apariției regimurilor totalitare:

- frustrările provocate de tratatele de pace încheiate în urma Primului Război Mondial;
- instabilitatea economică din diferite țări europene, care a culminat cu marea criză economică din anii 1929-1933;
- crizele sociale.

Regimurile totalitare au apărut în perioada interbelică:

- cele de extremă dreaptă - în Italia (condusă de Benito Mussolini), în anul 1922;
 - în Germania (condusă de Adolf Hitler), în anul 1933;
 - în Ungaria (condusă de amiralul Horthy), în anul 1919;
 - în Spania (condusă de generalul Franco), în anul 1939;
 - în Portugalia (condusă de Salazar), în anul 1932.
- cel de extremă stângă - în URSS (condusă de Lenin, ulterior de Stalin), în anul 1917, când bolșevicii au preluat puterea.

Regimurile de extremă dreaptă au fost învinse în al Doilea Război Mondial. Comunismul însă a supraviețuit și după terminarea marii conflagrații, fiind instaurat și în alte țări în mod forțat, de cele mai multe ori, cu ajutorul Armatei Roșii (instrumentul militar al URSS). Astfel, țări din Europa (Ungaria, România, Germania de Est, Cehoslovacia, etc.), din Asia (China, Coreea de Nord), dar și America Latină (Cuba) au cunoscut regimuri comuniste.

Regimurile totalitare au cunoscut și trăsături distincte. Astfel:

- a) comunismul promova - colectivizarea și industrializarea;
 - naționalizarea bunurilor;
 - ateismul;
 - desființarea proprietății private și înlăturarea burgheziei;
 - dictatura proletariatului.

b) nazismul promova - rasismul;

- antisemitismul;

- ideea creării unui „spațiu vital” în care să trăiască „rasa ariană”; „spațiul vital” trebuia epurat de rasele inferioare (evreii, țiganii, slavii) și putea fi realizat prin expansiune teritorială.

În perioada interbelică, majoritatea statelor europene au cunoscut regimuri democratice și au făcut eforturi pentru menținerea unui climat de pace. Țările europene democratice au cunoscut, ca formă de organizare statală, fie republica (Franța, Polonia, Finlanda, Cehoslovacia), fie monarhia constituțională (România, Marea Britanie, Belgia, statele nordice). Totuși, și în aceste țări democratice au funcționat partide extremiste (de exemplu, în România - Liga Apărării Național-Creștine - 1923; Legiunea Arhanghelului Mihail - 1927, transformată ulterior în Garda de Fier).

Construcția democrației și ideologia totalitară în România

Pe parcursul secolului al XX-lea, România, asemenea altor state europene, cunoaște atât regimuri democratice, cât și dictatoriale (autoritare și totalitare).

La construcția democrației românești au contribuit monarhia, partidele politice tradiționale (Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc), precum și oameni politici de vază.

Construcția democrației a început în timpul lui Carol I (1866-1914), continuând în timpul regelui Ferdinand (1914-1927), aceștia contribuind la modernizarea și consolidarea statului român.

Principiile democratice au fost prevăzute în Constituția din 1923.

Până la izbucnirea Primul Război Mondial, democrația românească a fost limitată de lipsa votului universal (cel exercitat fiind, pe atunci, votul cenșitar), acordat în 1918.

Totodată, rezolvarea problemei agrare prin împrumutarea țăranilor (1918-1921), precum și înființarea partidelor ce aparțineau minorităților au impulsionat viața politică.

Istoria României interbelice și postbelice s-a desfășurat pe mai multe coordonate:

- 1919-1938 - regim democratic;
- 1938-1940 - regim autoritar;
- 1940-1944 - regim dictatorial;
- 1944-1947 - regim pseudo-democratic;
- 1947-1989 - regim totalitar comunist;
- 1990 - revenirea la regimul democratic.

Ideologia totalitară a fost prezentă și în România interbelică prin:

- extrema stângă reprezentată de Partidul Comunist (creat în 1921 și scos în afara legii în 1924);
- extrema dreaptă, mult mai activă, reprezentată de Liga Apărării Național-Creștine (LANC), apărută în 1923 și condusă de A.C. Cuza; Legiunea Arhanghelului Mihail, înființată în 1927.

Comuniștii români, instrumentați de URSS, urmăreau dezmembrarea teritoriului României și transformarea acesteia într-o republică socialistă. Pe fondul acestor idei, Partidul Comunist a fost scos în afara legii în 1924 (revenind pe scena politică la 23 august 1944 și preluând treptat puterea). Totuși, comunismul nu a avut priză în societatea românească interbelică, spre deosebire de extrema dreaptă, reprezentată de mișcarea legionară.

Această mișcare a fost condusă de Corneliu Zelea Codreanu (care își spunea „căpitan”) și, ulterior, de Horia Sima și a practicat violența față de evrei, adversari politici și autorități, mergând până la asasinatul politic (printre victimele legionarilor numărându-se Ion. G. Duca, prim-ministru în 1933, istoricul Nicolae Iorga). Pentru o scurtă perioadă de timp (septembrie 1940-ianuarie 1941), legionarii au condus statul român, împreună cu generalul Ion Antonescu, perioadă în care s-au dedat la persecuții și diferite abuzuri. Datorită acestora, Antonescu i-a îndepărtat de la guvernare.